

Een sociologische studie van de huwelijksviering tussen 1946 en 1994

Matthijs Kalmijn¹

Summary

A sociological analysis of marriage ceremonies between 1946 and 1994

Using a nationally representative survey of married couples in the Netherlands in 1994, I analyze three dimensions of the contemporary western marriage ceremony: (a) whether couples give a wedding party, (b) whether couples have their marriage consecrated in church, and (c) whether couples go away on honeymoon. A comparison of marriage cohorts from 1946 to 1994 shows that a decreasing number of couples marry in church, while an increasing number of couples go away on honeymoon after they got married. Wedding parties show a cyclical pattern: rising popularity since the late 1940s, but declining popularity since the 1970s. These trends are partly consistent with notions of individualism and secularization. Using multivariate analysis, I subsequently examine why couples differ in how they celebrate their marriage. This analysis indicates that traditional values of parents and friends about marriage, as well as church membership go hand in hand with a more elaborate marriage ceremony. These findings point to the importance of marriage ceremonies as a source of social confirmation of norm-guided behavior. In addition, I find that more elaborate and more intense marriage ceremonies are more common among couples who marry young, among couples who did not cohabit before marriage, and among people who marry for the first time. These findings underscore the role of marriage ceremonies as a way of reducing the uncertainty people may have in making their transition from youth to adulthood. Socio-economic status characteristics, finally, have a modest effect on how people celebrate their marriage. Weddings and honeymoons appear more common among higher status groups than among lower status groups, with the exception of couples from farm background, who tend to have larger weddings than the average couple.

1. Inleiding en probleemstelling

Zowel binnen als tussen samenlevingen bestaan er verschillen in de gebruiken rond de huwelijksviering. In niet-westerse landen, waar ouders een grote rol spelen bij de partnerkeuze, waar vrouwen jong trouwen en waar er een bruidsschat wordt betaald, duurt een gemiddelde huwelijksceremonie meestal een paar dagen en bestaat zij uit een groot aantal handelingen en plechtigheden (Goode, 1963). In vergelijking hiermee is de huwelijksceremonie in westerse landen

eenvoudig. Na het tekenen van de trouwakte bij de burgerlijke stand, laat men zijn huwelijk eventueel inzegenen in de kerk, geeft een receptie of feest en gaat vervolgens op huwelijksreis. Ook binnen westerse samenlevingen zijn er verschillen in hoe uitgebreid men zijn huwelijk viert. Aan het ene uiterste staat de grootschalige en publieke huwelijksvoltrekking van een lid van het koninklijk huis; aan het andere uiterste staat de *'instant-wedding'* in Las Vegas waar men in een speciaal daarvoor gebouwde huwelijkskapel zonder getuigen, zonder vooraankondiging en zonder ouderlijke instemming in een kwartier kan trouwen.² Niet alleen de viering van de huwelijksdag verschilt, ook de regels rond de huwelijksviering variëren. Soms zijn huwelijksgebruiken simpelweg gewoonten die van generatie op generatie worden overgedragen, soms hebben ze een normatief karakter. Dat westerse landen regels kennen over het huwelijksgebruik blijkt onder meer uit etiquetteboeken waarin talloze aanwijzingen staan over hoe men zijn huwelijksdag dient te vieren.³ Daarnaast kan men aanwijzingen vinden over het huwelijksgebruik op bruidsinfomarkten, in speciaal op bruiloften gerichte tijdschriften en bij de enkele decennia geleden populaire verlovingscursussen.

Binnen de sociale wetenschappen zijn huwelijksgebruiken voornamelijk onderzocht door antropologen. In de klassieke antropologie wordt het huwelijksgebruik gezien als een 'rite of passage', een ritueel dat de overgang van de ene sociale rol naar de andere symboliseert (Van Gennep, 1960 [1909]). Sinds Radcliffe-Browns bekende beschrijving van overgangsriten bij de Andaman-eilandbevolking (1964 [1922]), hebben antropologen huwelijksceremonies in verschillende niet-westerse samenlevingen onderzocht (Coppet, 1992; Von Mitzlaff, 1988; Young, 1965). Onderzoek naar het huwelijksgebruik in westerse samenlevingen is echter schaars. In de westerse gezinssociologie en demografie is veel geschreven over huwelijkspatronen, maar hier heeft men zich vooral gericht op andere kenmerken van het huwelijk, zoals de huwelijksleeftijd, de partnerkeuze en het verdere verloop van de huwelijksrelatie (Kalmijn, 1994; Liefbroer, 1991; Van Poppel, 1992; Uunk, 1996).

Als we op zoek zijn naar kennis over het huwelijksgebruik in Nederland, zijn we tot dusverre aangewezen op historische studies uit de zogeheten volkskunde, een wetenschap die zich toelegt op het documenteren van de gewoonten, gebruiken en voorstellingen van de Nederlandse bevolking. Zo heeft het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde in 1973 een onderzoek gedaan waarin aan zogeheten 'correspondenten' werd gevraagd welke huwelijksgebruiken er voor de Eerste Wereldoorlog in hun woonplaats bestonden. Bij dit onderzoek werd onder meer gerapporteerd over welke gasten er waren op de bruiloft, wat voor spelletjes er werden gedaan tijdens het feest, in hoeverre de buurt betrokken was bij de organisatie van het feest, en wat voor gebruiken er bestonden bij het betrekken van de nieuwe woning door de bruid (Dekker, 1978; Meertens-Instituut, 1989). Hoewel deze studies veel informatie bieden over de manier waarop mensen in het verleden hun bruiloft vierden, is over de bevindingen bij mijn weten slechts spaarzaam gepubliceerd. Andere volkskundige studies zijn doorgaans beperkt tot een enkele gemeente of provincie. Voorbeelden hiervan zijn de enquête van Tielemans over huwelijksgebruiken in de provincie Limburg en de studie van Top over bruiloften in Belgisch-Limburg (Top & Tielemans, 1992).

Voor sommige mensen zal het moeilijker zijn sociale waardering te krijgen dan voor andere. Als ouders bijvoorbeeld weinig waardering hebben voor de partner die men heeft uitgezocht, zullen zij er vaak op afstevenen de dag op bescheiden schaal te vieren. Hoe ouders denken over het huwelijk in het algemeen speelt ook een rol. Als de ouders een sterke voorstander zijn van het huwelijk zal het voor de bruid en bruidegom bijvoorbeeld moeilijk zijn het huwelijk slechts in kleine kring of op sobere wijze te vieren. Ook de kerk kan druk uitoefenen op het bruidspaar om het huwelijk uitgebreid te vieren. De kerk kan echter ook tegenwerken. De katholieke kerk heeft in het verleden bijvoorbeeld weinig medewerking verleend aan de eucharistieviering als één van de partners niet katholiek was. Hoewel derde partijen een belangrijke invloed hebben op de bruiloftsviering spelen de normen en waarden van de bruid en bruidegom zelf natuurlijk ook een rol. Mensen die hoofdzakelijk trouwen om praktische redenen zullen bijvoorbeeld minder behoefte hebben aan waardering uit de omgeving dan mensen die waarde hechten aan de traditionele huwelijksband. Meer in het algemeen kunnen we de hypothese formuleren dat mensen hun huwelijk minder uitgebreid zullen vieren naarmate zij op de huwelijksdag minder sociale waardering kunnen of willen ontvangen.

2.2. De huwelijksviering als bekrachtiging van een roltransitie

Een tweede functie van de huwelijksviering ligt in de transitie die bruid en bruidegom doormaken. De bruiloft markeert de overgang naar een andere fase in de levensloop en een dergelijke transitie brengt nieuwe verantwoordelijkheden en nieuwe verwachtingen met zich mee. In de eerste plaats betekent het huwelijk natuurlijk het aangaan van een 'commitment' jegens de partner. Op de huwelijksdag beloven de huwelijkskandidaten elkaar trouw en beloven ze – in voor- en tegenspoed – voor elkaar te zullen zorgen. In de tweede plaats betekent het huwelijk dat men – soms voor het eerst – als volwassene zelfstandig een huishouden gaat voeren en dat men de verantwoordelijkheid krijgt over de verzorging van een gezin. In de derde plaats gaat het huwelijk samen met veranderingen in de relaties met derde partijen. Trouwen betekent niet alleen het ontstaan van een samenwoonrelatie tussen bruid en bruidegom, het betekent ook dat er voor een deel afscheid wordt genomen van de gezinnen waarin de bruid en bruidegom zijn opgegroeid en dat de twee tot dusverre gescheiden schoonfamilies met elkaar worden verbonden.⁴ In al deze gevallen worden de rollen ingrijpend gewijzigd na de bruiloft. Een dergelijke verandering gaat gepaard met onzekerheid en daarin ligt één van de functies van het huwelijksceremonieel. Door het huwelijk op uitgebreide wijze te vieren, worden de 'spelers' als het ware voorbereid op, en gesocialiseerd in hun nieuwe rol als gehuwden.

Hoewel alle drie de huwelijksgebruiken onzekerheid over de nieuwe rol kunnen reduceren, doen zij dat op verschillende manieren. Mensen die hun huwelijk door de kerk laten inzeggen, hechten meer waarde aan de van oudsher sacrale betekenis van het huwelijk dan anderen. Door in de kerk te trouwen worden deze mensen ingewijd in hun nieuwe rol door een institutionele autoriteit, in dit geval de kerk. Als de bruid en bruidegom een groot feest geven, worden zij door hun sociale netwerken gesocialiseerd in hun nieuwe rol. In beide gevallen is het tevens zo dat de bruid en bruidegom de belofte aan elkaar bevestigen via een derde partij; in

het eerste geval is dat de kerk en God, in het tweede geval is dat het sociale netwerk. De huwelijksreis, tot slot, is van minder belang voor de roltransitie. Hier wordt slechts één specifieke component van de nieuwe rol overgedragen, namelijk de toekomstige separatie van het bruidspaar en haar milieu van herkomst.

De overgang naar de rol van gehuwde zal niet voor iedereen even gemakkelijk zijn. In niet-westerse samenlevingen waar ouders een grote rol spelen bij de partnerkeuze en waar vrouwen op zeer jonge leeftijd trouwen, is de roltransitie het meest dramatisch (Goode, 1963). In deze situatie is het aangaan van de nieuwe rol niet zelfgekozen en is ook het tijdstip waarop dat gebeurt vaak te vroeg voor de betrokken partijen om zich in te leven in hun nieuwe rol. Onder deze condities bestaat het huwelijksceremonieel uit een groot aantal handelingen en plechtigheden die er indirect voor zorgen dat de jonge bruid ervan wordt doordrongen welke rol zij in de rest van haar leven gaat vervullen. Ook binnen westerse samenlevingen bestaan er echter verschillen in de moeite die het kost om een dergelijke overgang te maken. Zo zal de overgang naar de rol van gehuwde minder ingrijpend zijn voor mensen die eerst ongehuwd hebben samengewoond. Hier heeft men immers al veel in de relatie geïnvesteerd en heeft men reeds ervaring met het voeren van een gezamenlijk huishouden. Op een soortgelijke wijze zal de overgang minder abrupt zijn voor mensen die op latere leeftijd trouwen en mensen die eerst zelfstandig hebben gewoond voordat zij gaan trouwen. Meer in het algemeen kunnen we de hypothese formuleren dat naarmate de transitie naar de rol van gehuwde minder ingrijpend is, men zijn huwelijk minder uitgebreid zal vieren.

Mensen die laat trouwen en mensen die eerst ongehuwd hebben samengewoond, kunnen hun huwelijk ook soberder vieren, omdat zij minder waarde hechten aan het huwelijk. Zij zouden bijvoorbeeld kunnen trouwen om praktische redenen. Om na te gaan of het hier gaat om onzekerheid over de roltransitie dienen we de twee functies van de huwelijksviering simultaan in ogenschouw te nemen. Voor het bepalen van de mate waarin men sociale goedkeuring kan of wil ontvangen voor het besluit om te trouwen, wordt in dit artikel gekeken naar de normen die het bruidspaar en zijn omgeving hebben over het huwelijk. Voor het bepalen van de mate waarin er sprake is van bekrachtiging van de nieuwe rol zal worden gekeken naar de invloed van kenmerken van de relatie tussen bruid en bruidegom, waarbij constant wordt gehouden op de invloed van normen en waarden.

3. Patronen en trends in de huwelijksviering

Mijn gegevens zijn afkomstig uit het survey *Huishoudens in Nederland 1994* [HIN94] (Weesie & Ganzeboom, 1994). Het HIN94 is een uitgebreid telefonisch survey over het relatie- en gezinsleven van 1035 personen tussen de 21 en 65 jaar. Het survey was niet specifiek gericht op de huwelijksviering, maar bevat wel een aantal vragen over de huwelijksdag. De gegevens zijn gebaseerd op een gestratificeerde random steekproef uit de Nederlandse bevolking. De stratificatie was erop gericht om een oversample van ongehuwd samenwonende paren te verkrijgen. Na weging is de steekproef representatief voor de Nederlandse bevolking (Kalmijn &

Giesen, 1995). Van onze respondenten waren er op het moment van survey 572 gehuwd; deze personen zijn getrouwd in de periode 1946-1994.

3.1. De populariteit van de drie huwelijksgebruiken

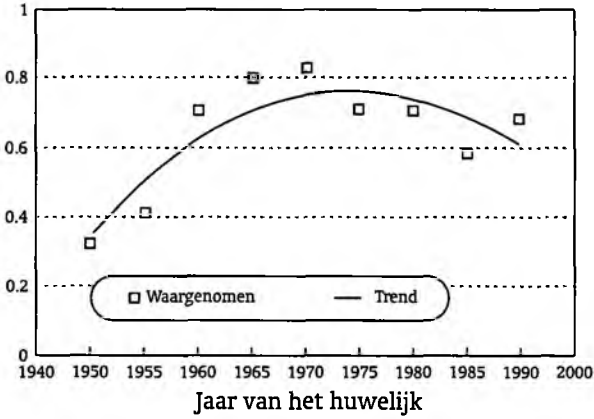
Wat is het modale patroon van de Nederlandse huwelijksviering? Uit de gegevens blijkt dat vrijwel iedereen een feest geeft na de huwelijksplechtigheid (94%). Als we doorvragen naar wat voor feest men dan gaf blijkt dat 69% een groot feest geeft, terwijl 26% het feest beperkt tot de kleine privékring. Voor degenen die een feest geven, bedraagt het mediane aantal gasten 120, hetgeen vrij veel genoemd kan worden. Terwijl het geven van een feest vaak voorkomt, is het trouwen in de kerk minder populair. Iets meer dan de helft van de paren, 58%, heeft zijn huwelijk in de kerk laten inzegenen. In vergelijking tot de andere twee huwelijksvieringen, is de huwelijksreis het minst populair. Slechts 34% van de paren ging op huwelijksreis en van hen ging 61% niet langer dan een week weg.

In hoeverre is er sprake van overlap tussen de drie genoemde dimensies? Kunnen we spreken van een contrast tussen sobere en uitbundige vierders, ongeacht het type viering, of is er eerder sprake van verschillende typen vierders? Om deze vraag te beantwoorden, wordt met behulp van 'log odds ratio's' berekend wat de samenhang is tussen de verschillende manieren van vieren. De log odds ratio is gedefinieerd als de ratio van twee 'odds' of kansverhoudingen, bijvoorbeeld, de odds dat iemand die een groot feest geeft in de kerk trouwt, gedeeld door de odds dat iemand die geen feest geeft in de kerk trouwt. Als deze verhouding groter is dan 1 (of de logaritme van deze verhouding groter is dan 0), is er sprake van een positieve samenhang. Volgens deze samenhangsmaten gaan het geven van een feest en het trouwen in de kerk vaak samen. De log odds ratio is hier 1.58, hetgeen duidt op een relatief sterke overlap. Voor de huwelijksreis is een ander patroon te zien. Mensen die een feest geven gaan niet vaker op huwelijksreis dan anderen (de log odds ratio is .05), en mensen die in de kerk trouwen gaan zelfs minder vaak op huwelijksreis (de log odds ratio is -.29). Hieruit blijkt dat de huwelijksreis ook in empirische zin een ander soort viering genoemd kan worden dan de sociale en sacrale huwelijksgebruiken.

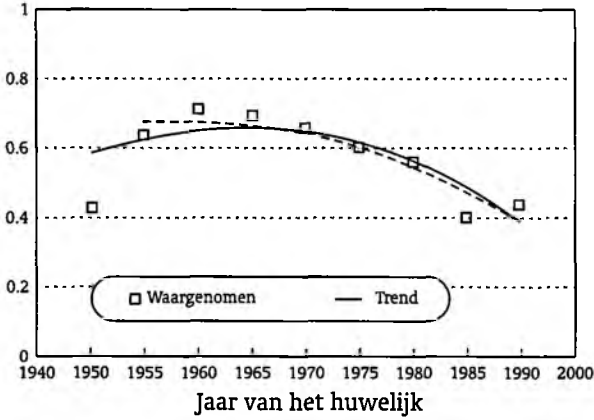
3.2. Trends in de populariteit van de drie huwelijksgebruiken

In hoeverre hebben zich in de periode 1946-1994 veranderingen voorgedaan in het huwelijksceremonieel? In figuur 1 laat ik voor negen vijfjarige huwelijkscohorten zien welk percentage een feest geeft, wel percentage in de kerk trouwt, en welk percentage op huwelijksreis gaat.⁵ (Bij feesten richt ik me ook in de rest van de analyses op de wat grotere feesten, en niet op feesten in de kleine privékring.) Met behulp van een logistische regressievergelijking is vervolgens de best passende lineaire of curvelineaire trend geschat. Omdat paren gehuwd direct na de Tweede Wereldoorlog een enigszins afwijkend patroon kennen, heb ik tevens een trend geschat na weglating van het eerste huwelijkscohort. De geobserveerde percentages zijn aangegeven met blokjes, de geschatte trends zijn aangegeven met lijnen.

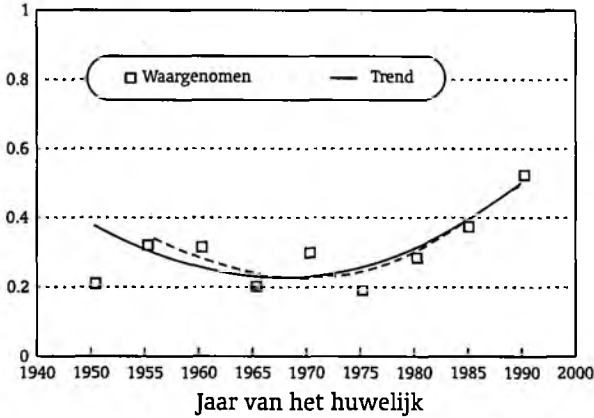
Proportie met huwelijksfeest

Proportie in kerk getrouwd

Proportie op huwelijksreis

Uit figuur 1 blijkt dat er na de Tweede Wereldoorlog eerst sprake was van een toename van het aantal huwelijksfeesten. In het cohort 1950 gaf iets meer dan 30% van de mensen een feest; in het cohort 1970 was dat aantal gestegen tot 80%. Na deze periode begint het huwelijksfeest echter weer aan belang in te boeten. In het meest recente cohort geeft ongeveer 60% van de mensen een feest. Dat huwelijksfeesten in de laatste twee decennia minder vaak voorkomen, is in overeenstemming met de hypothese over individualisering. Dat het feest in de eerdere periode juist populairder werd, is hier minder goed mee te rijmen. Een dergelijk cyclisch patroon kan men overigens ook vinden bij trends in de huwelijksleeftijd en trends in het jaarlijkse huwelijkscijfer (Kalmijn, 1993). Na de Tweede Wereldoorlog werd er steeds meer en steeds jonger getrouwd; de beweging richting uitstel van het huwelijk begon pas na het midden van de zeventiger jaren. Één verklaring voor de stijging van het huwelijkscijfer gedurende de eerste twee decennia na de Tweede Wereldoorlog ligt in de toegenomen welvaart van de Nederlandse bevolking in die periode. Omdat geld ook een rol speelt bij de huwelijksviering kan de toename van het aantal feesten na de Tweede Wereldoorlog mogelijk worden toegeschreven aan deze welvaartsstijging.

Het percentage mensen dat in de kerk trouwt, laat ook een cyclische beweging zien: laag na de Tweede Wereldoorlog, hoog in de zestiger jaren, en laag in het meest recente cohort. Als we het oudste cohort weglaten, blijkt er echter niet een echt cyclisch patroon te bestaan, zoals bij het huwelijksfeest wel het geval was. Wat dan overblijft, is in overeenstemming met wat we op grond van secularisering zouden verwachten: een relatief sterke afname van het in de kerk trouwen. In 1960 trouwde 70% van de mensen in de kerk, in 1990 is dat nog maar 40%.

Als we kijken naar de populariteit van de huwelijksreis zien we dat er vanaf de zeventiger jaren sprake is van een duidelijke toename. Rond 1970 gingen één op de drie mensen op huwelijksreis, in 1990 is dit meer dan één op de twee. Tezamen met de afnemende populariteit van het huwelijksfeest in die periode zien we hier dus een verschuiving in de richting van een meer geïndividualiseerd patroon. Niet zozeer de intensiteit van de huwelijksviering is dus veranderd, als wel de specifieke vorm die partners kiezen om 'de grote dag' te vieren.

4. Factoren die van invloed zijn op de huwelijksviering

Om meer inzicht te krijgen in de achterliggende motieven voor de huwelijksviering ga ik na wat het verband is tussen de huwelijksviering enerzijds, en een aantal culturele, sociale en demografische kenmerken van het bruidspaar anderzijds. Drie hypothesen komen hierbij aan de orde. De hypothese over normatieve bevestiging zal worden beproefd door te kijken naar de opvattingen en waarden van een aantal bij de bruiloft betrokken partijen, zoals de kerk, de ouders en de vrienden. De hypothese over rolbekrachtiging zal worden beproefd door te kijken naar een aantal kenmerken van het huwelijk zelf. Tot slot zal worden gekeken naar de samenhang tussen de huwelijksviering en sociaal-economische kenmerken. Voor sommige kenmerken is alleen informatie over de respondent beschikbaar en niet over zijn of haar partner. Verder hebben onze metingen in twee gevallen betrekking op het moment van survey, en

niet op het moment van huwelijk. Dit is het geval bij kerklidmaatschap en bij de leefstijl van de respondent.

Om na te gaan in hoeverre deze kenmerken samenhangen met de huwelijksviering is gebruikgemaakt van multivariate regressiemodellen (voor elk type viering één model). Omdat de afhankelijke variabelen dichotoom zijn, is logistische regressie gebruikt. Deze modellen schatten het lineaire effect van een bepaalde variabele op de log odds om een feest te geven, in de kerk te trouwen, en op huwelijksreis te gaan. In de modellen wordt de invloed van een bepaald kenmerk geschat, terwijl de invloed van de andere kenmerken in het model wordt uitgeschakeld. Een dergelijke aanpak is nodig, omdat de hier bestudeerde kenmerken onderling kunnen samenhangen. Zo zullen mensen met traditionele ouders gemiddeld zelf ook vaker traditionele gezinsnormen aanhangen en is het dus zaak de invloed van de ouders te schatten, terwijl de invloed van het bruidspaar constant wordt gehouden. In alle modellen is tevens het jaar van huwelijk opgenomen als controle-variabele.

Om de interpretatie van de uitkomsten te vergemakkelijken, zijn de resultaten uit de regressiemodellen vertaald in percentages. Voor elk van de variabelen wordt voor twee contrasterende groepen aangegeven welk percentage een feest geeft, in de kerk trouwt en op huwelijksreis gaat. Deze percentages zijn berekend onder de veronderstelling dat de twee groepen wat betreft de andere gemeten kenmerken gelijk zijn aan de gemiddelde respondent in de survey. De verwachte percentages zijn uitgesplitst naar normatieve kenmerken in tabel 1, naar huwelijkskenmerken in tabel 2 en naar sociaal-economische kenmerken in tabel 3. Voor de volledigheid presenteer ik in appendix 1 de schattingen uit de regressiemodellen waarop de percentages zijn gebaseerd.

4.1. De invloed van sociale normen

De rol van sociale goedkeuring bij de huwelijksviering kan onder meer worden bepaald door te kijken naar de normen en waarden waar het bruidspaar mee wordt geconfronteerd. Deze normen kunnen worden aangehangen door verschillende partijen die bij de bruiloft betrokken zijn. In dit artikel ligt het accent op vier partijen: de kerk, de ouders, de vrienden, en natuurlijk het bruidspaar zelf.

Om de invloed van de kerk te meten, kijk ik naar het kerklidmaatschap van de respondent. Uit tabel 3 blijkt dat kerkleden vaker een groot huwelijksfeest geven, vaker in de kerk trouwen en minder vaak op huwelijksreis gaan. Ongeveer 77% van de kerkleden gaf een groot feest en 87% trouwde in de kerk. Onder niet-leden zijn deze percentages duidelijk lager (67% en 35%). Hierbij dient te worden aangetekend dat we alleen informatie hebben over het kerklidmaatschap van de respondent op het moment van survey. Een flink deel van de niet-leden zal na zijn huwelijk de kerk hebben verlaten en dat leidt mogelijk tot een onderschatting van de invloed van de kerk op de huwelijksviering.

De rol van de ouders wordt bepaald aan de hand van vragen over de opvattingen die de ouders hadden op het moment dat het bruidspaar trouwde of ging samenwonen. Meer in het bijzonder kijk ik naar de mate waarin de ouders – volgens de rapportage van de respondent –

Tabel 1. De huwelijksviering uitgesplitst naar normatieve kenmerken: voorspelde percentages op basis van multivariate logistische regressie (N=572)^a

	Huwelijks- feest (%)	Trouwen in kerk (%)	Huwelijks-reis (%)
Leefstijl (respondent)			
Niet-confessioneel	73,0	58,2	29,0
Confessioneel ^b	71,8	70,8**	34,5**
Kerklidmaatschap (respondent)			
Geen lid	67,4	35,1	36,2
Wel lid	77,3*	87,3**	27,2*
Opvattingen ouders (respondent)			
Niet pro-huwelijk	73,9	54,7	35,1
Pro-huwelijk	71,6	69,9*	29,9
Vrienden van bruidspaar			
Meeste vrienden niet getrouwd	57,4	56,0	29,8
Meeste vrienden getrouwd	79,9**	71,0*	33,4
Milieu van herkomst (respondent)			
Vader geen agrarisch beroep	70,5	, ^d	, ^d
Vader agrarisch beroep ^c	84,1*		

** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$ (tweezijdige toets), - = $p < 0,05$ (eenzijdige toets).

^a Voor elk van de variabelen kunnen de verschillen in percentages worden geïnterpreteerd als de verschillen die men zou verwachten als de twee groepen in alle overige opzichten gelijk zijn aan de gemiddelde respondent in het survey. De sterretjes geven aan op welk niveau de verschillen statistisch significant zijn.

^b Percentages geven verschil weer tussen mensen die één standaarddeviatie verschillen op de schaal.

^c Vaders met een niet-agrarisch beroep van vergelijkbare economische status.

^d Verschil niet berekend.

Tabel 2. De huwelijksviering uitgesplitst naar kenmerken van het huwelijk: voorspelde percentages op basis van multivariate logistische regressie (N=572)^a

	Huwelijks- feest (%)	Trouwen in kerk (%)	Huwelijks-reis (%)
Ongehuwd samengewoond			
Niet	77,9	73,3	27,6
Wel	61,5*	48,4**	38,9-
Leefsituatie vóór huwelijk			
Vanuit huis getrouwd	78,6	74,7	26,5
Direct getrouwd na zelfstandig wonen	72,2	61,5	35,8
Getrouwd na ongehuwd samenwonen	61,5*	48,4**	38,9

	Huwelijks- feest (%)	Trouwen in kerk (%)	Huwelijks-reis (%)
Huwelijksleeftijd bruid			
22 jaar	76,1	69,6	27,3
27 jaar ^b	68,4**	59,4**	36,6**
Rangnummer huwelijk (respondent)			
Eerste huwelijk	73,3	66,1	33,0
Tweede huwelijk	53,7-	37,5-	13,4*

** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$ (tweezijdige toets), - = $p < 0,05$ (eenzijdige toets).

- ^a Voor elk van de variabelen kunnen de verschillen in percentages worden geïnterpreteerd als de verschillen die men zou verwachten als de twee groepen in alle overige opzichten gelijk zijn aan de gemiddelde respondent in het survey. De sterretjes geven aan op welk niveau de verschillen statistisch significant zijn.
- ^b Percentages geven verschil weer tussen mensen die één standaarddeviatie verschillen op de betreffende variabele.

Tabel 3. De huwelijksviering uitgesplitst naar sociaal-economische kenmerken: voorspelde percentages op basis van multivariate logistische regressie ($N=572$)^a

	Huwelijks- feest (%)	Trouwen in kerk (%)	Huwelijks-reis (%)
Vaders economische beroepsstatus (respondent)			
Laag	71,7	62,6	28,2
Hoog ^b	73,2	66,8	35,4**
Financiële situatie bruidspaar			
Relatief slecht	69,8	64,1	31,9
Relatief goed ^b	74,9*	65,3	31,5

** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$ (tweezijdige toets), - = $p < 0,05$ (eenzijdige toets).

- ^a Voor elk van de variabelen kunnen de verschillen in percentages worden geïnterpreteerd als de verschillen die men zou verwachten als de twee groepen in alle overige opzichten gelijk zijn aan de gemiddelde respondent in het survey. De sterretjes geven aan op welk niveau de verschillen statistisch significant zijn.
- ^b Percentages geven verschil weer tussen mensen die één standaarddeviatie verschillen op de schaal.

een voorstander waren van het huwelijk. Hierbij gaat het niet om de vraag of de ouders het huwelijk van hun zoon of dochter ondersteunden, maar om de vraag hoe veel waarde zij hechten aan het huwelijk in het algemeen. Dit is vastgesteld door te vragen of zij trouwen meer acceptabel vonden dan ongehuwd samenwonen. Uit tabel 3 blijkt de invloed van ouders beperkt te zijn. Van de mensen wier ouders traditionele opvattingen hadden over het huwelijk trouwde 70% in de kerk, van de andere mensen trouwde 55% in de kerk. Mensen met traditionele ouders blijken echter niet vaker een groot feest te geven en ook niet minder vaak op huwelijksreis te gaan.

Naast de ouders kunnen ook vrienden een rol spelen bij de huwelijksviering. Om deze invloed te meten, kijk ik naar het aantal vrienden van de respondent dat ongehuwd samenwoonde op het moment van het huwelijk en het aantal vrienden dat gehuwd samenwoonde op dat moment (zoals gerapporteerd door de respondent). Ik ga er hierbij vanuit dat mensen meer sociale goedkeuring kunnen ontvangen uit hun omgeving naarmate meer van hun vrienden gehuwd (in plaats van ongehuwd) samenwonen. Uit tabel 3 blijkt dat vrienden een belangrijke rol spelen. Mensen wier vrienden getrouwd zijn, geven vaker een groot feest (80% tegen 57%) en trouwen vaker in de kerk (71% tegen 56%). Zoals verwacht, hebben vrienden nauwelijks een invloed op de vraag of men op huwelijksreis gaat.

In de literatuur is er dikwijls op gewezen dat ook de buurt zich bemoeit met het huwelijksfeest. Vooral op het platteland zou de lokale gemeenschap druk uitoefenen op het bruidspaar en haar ouders om een groot feest te geven. De Jager (1981) spreekt in dit verband van 'brui-
loftsdwang' en Dekker (1978) heeft gewezen op de centrale rol van nabuurschap bij bruiloften op het platteland. De rol van de buurtgemeenschap verschilt ook weer tussen regio's. Zo vindt Dekker dat er in de oostelijke plattelandsgebieden vaker sprake is van burenhulp bij bruiloften dan in de westelijke en zuidelijke plattelandsgebieden (1978, p. 13). Om de rol van de buurtgemeenschap in kaart te brengen, zouden we kunnen kijken naar de geboorteplaats van het bruidspaar; mensen trouwen immers vaak in de plaats waar één van de partners is geboren. Deze informatie is in onze gegevens echter niet beschikbaar. Een alternatief is om te kijken naar het milieu van herkomst van de respondent, en meer precies, naar de vraag of men uit een boerenmilieu afkomstig is. Volgens Dekker en De Jager zou 'brui-
loftsdwang' immers vooral voorkomen bij boeren. In tabel 3 maak ik daarom een vergelijking tussen mensen van wie de vader werkzaam was in de agrarische sector en mensen van wie de vader werkzaam was in een ander beroep. Hierbij gaan we uit van beroepen met een vergelijkbare economische status. Uit deze vergelijking blijkt dat er een duidelijk verschil is in de wijze van vieren. Onder mensen afkomstig uit een boerenmilieu geeft 84% een groot feest, onder mensen uit andere milieus geeft 71% een feest. Dit verschil is statistisch significant, maar niet zo spectaculair als wel wordt verondersteld (De Jager, 1981, p. 62).

Tot slot kijk ik naar de normen en waarden van het bruidspaar zelf. Om deze te meten, is gebruikgemaakt van vragen over politieke voorkeur en omroepidmaatschap. We gaan er hierbij vanuit dat mensen die op het CDA of een kleine christelijke partij stemmen en mensen die lid zijn van de NCRV, de EO of de KRO, een meer confessionele of traditionele waardenoriëntatie hebben dan anderen. Eerder onderzoek heeft laten zien dat mensen met een confessione-

le leefstijl meer waarde hechten aan de traditionele waarden van huwelijk en gezin (Liefbroer, 1991). Op grond hiervan zouden we verwachten dat confessionele mensen hun huwelijk op een meer uitbundige wijze vieren dan anderen. Uit tabel 1 blijkt dit gedeeltelijk waar te zijn. Mensen met een confessionele leefstijl trouwen vaker in de kerk dan anderen. De verschillen zijn hier tamelijk groot: 72% van de confessionele paren trouwde in de kerk, tegen 58% van de niet-confessionele paren. Aan de andere kant vinden we dat confessionele mensen niet vaker een groot feest geven en wel weer iets vaker op huwelijksreis gaan. Omdat de huwelijksreis kan worden gezien als een meer individualistische vorm van vieren, komt dit laatste niet overeen met onze verwachtingen.

4.2. De invloed van rolbekrachtiging

Vanuit theoretisch oogpunt werd verwacht dat mensen hun huwelijk soberder vieren als de transitie naar de rol van gehuwde minder ingrijpend is. Om deze hypothese te toetsen, wordt gekeken naar de samenhang tussen de huwelijksviering met een aantal kenmerken van het huwelijk, waarbij de invloed van normen en waarden is uitgeschakeld.

Een belangrijk verschil binnen de huwelijken uit onze steekproef ligt in de vraag of men voor het huwelijk ongehuwd heeft samengewoond. Uit tabel 2 blijkt dat mensen die voor het huwelijk ongehuwd hebben samengewoond hun huwelijk soberder vieren. Van de ongehuwd samenwonende paren gaf 62% een groot feest, onder mensen die direct trouwden is dat 78%. Ongehuwd samenwonende paren trouwden eveneens minder vaak in de kerk dan mensen die direct trouwden (48% tegen 73%). Hoewel deze bevinding consistent is met de hypothese over roltransities, zou men de verschillen ook kunnen interpreteren als een uiting van een verschil in sociale normen. Mensen die ongehuwd samenwonen, zouden in het algemeen minder waarde hechten aan het huwelijk en daarom minder behoefte kunnen hebben aan sociale goedkeuring op de huwelijksdag. Deze alternatieve interpretatie voldoet echter niet, omdat gecontroleerd is voor de invloed van de waardenoriëntatie van het paar en de sociale normen in hun omgeving. Met andere woorden: we hebben gehuwd en ongehuwd samenwonenden vergeleken die eenzelfde leefstijl hebben en in eenzelfde sociale omgeving verkeren. Volgens de alternatieve interpretatie zouden ongehuwd samenwonenden bovendien ook minder waarde moeten hechten aan de huwelijksreis. Dit is echter niet het geval. Van de ongehuwd samenwonenden gaat 39% op huwelijksreis, terwijl slechts 28% van de mensen die direct trouwden op huwelijksreis gaat. Ongehuwd samenwonenden hechten dus niet zozeer minder waarde aan de huwelijksdag, ze vieren haar alleen op een andere manier – bij hen ligt het accent op de private component van het huwelijksgebruik, en minder op de sociale of sacrale component.

Een nuancering van de hypothese over het belang van roltransities kan worden gevonden door te kijken naar mensen die niet ongehuwd samenwoonden voor het huwelijk, maar wel zelfstandig woonden voordat zij trouwden. Voor deze mensen is de overgang naar een zelfstandig gezinshuishouden immers minder ingrijpend dan voor mensen die vanuit het ouderlijk huis trouwen. Uit tabel 2 blijken mensen die eerst op eigen benen hebben gestaan een middenpositie in te nemen. Zij vieren hun huwelijk over het algemeen minder uitbundig dan mensen die vanuit huis trouwen, maar uitbundiger dan mensen die eerst ongehuwd hebben

samengewoond. Deze bevinding geeft een nadere ondersteuning voor de gedachte dat de huwelijksviering de onzekerheid over de transitie naar de gehuwde staat kan verkleinen.

Een ander kenmerk van het huwelijk dat een belangrijke rol speelt bij de huwelijksdag is de leeftijd waarop wordt getrouwd. Uit tabel 2 blijkt dat paren die laat trouwen – zoals afgemeten aan de huwelijksleeftijd van de vrouw – minder vaak een groot feest geven en minder vaak in de kerk trouwen. Late trouwers gaan daarentegen juist weer vaker op huwelijksreis dan vroege trouwers. Van vrouwen die op hun 22ste trouwen geeft 76% een feest en trouwt 70% in de kerk. Voor vrouwen die op hun 27ste trouwen – één standaarddeviatie later – zijn deze percentages 68% en 59% respectievelijk. Hoewel de verschillen hier niet groot zijn, wijst ook deze bevinding op het belang van rolbekrachtiging. Het is immers aannemelijk dat de transitie naar de gehuwde staat ingrijpender is als men op jonge leeftijd trouwt.

Een huwelijkskenmerk dat bijzondere aandacht verdient, is het rangnummer van het huwelijk. Ongeveer 5% van onze respondenten is voor de tweede keer getrouwd en dit zijn bijna allemaal gescheiden mensen. Tabel 2 laat zien dat tweede huwelijken minder uitbundig worden gevierd dan eerste huwelijken. Bij tweede huwelijken wordt slechts in 54% van de gevallen een feest gegeven (versus 73% voor eerste huwelijken) en wordt maar in 38% van de gevallen in de kerk getrouwd (versus 67%). Opvallend is wel dat mensen die voor de tweede keer trouwen ook minder vaak op huwelijksreis gaan. Bij de late trouwers en de ongehuwd samenwonenden vonden we dat de huwelijksreis juist populairder was; bij tweede huwelijken is soberheid troef in alle opzichten. Hoewel deze bevinding net als hiervoor kan worden geïnterpreteerd in termen van rolbekrachtiging – de overgang naar een tweede huwelijk is immers minder ingrijpend dan de overgang naar een eerste huwelijk – spelen normen hier ook een rol. Zo schrijven vrijwel alle etiquetteboeken voor dat het ongepast is om bij tweede huwelijken de trouwdag op een uitbundige wijze te vieren. Volgens het oude etiquetteboek van Amy Groskamp-ten Have, ‘Wanneer een weduwe of gescheiden vrouw hertrouwt, vervalt de witte bruidstooi, de oranjebloesem en meestal ook de receptie. ... Cadeaux worden alleen door allernaaste verwanten en intieme kennissen gegeven...’ (1950, p. 60).

4.3. De invloed van sociaal-economische status

Dat het vieren van een huwelijk geld kost, zal niemand verbazen. Oorspronkelijk draaiden de ouders van de bruid voor de kosten op, maar later zijn ook de ouders van de bruidegom gaan meebetalen. Een belangrijkere verandering is dat het bruidspaar steeds vaker zelf de bruiloft betaalt (Top & Tielemans, 1992, p. 70). Dat geld een rol speelt bij de huwelijksviering werd al eerder opgemerkt in historische studies (Dekker, 1978; Van Poppel, 1992). Zo kwam het onder landarbeiders en ongeschoolde arbeiders in de vroeg-negentiende eeuw nogal eens voor dat de bruidegom direct na de huwelijksvoltrekking gewoon weer aan het werk was – niet uit onverschilligheid, maar om het geld. Om na te gaan of geld een rol speelt bij de viering van huwelijken in de naoorlogse periode worden in deze paragraaf de drie aspecten van de huwelijksviering in verband gebracht met de sociaal-economische status van het bruidspaar. Hierbij kijken we zowel naar het bruidspaar als naar de ouders. Voor het bruidspaar hebben we een

schaal gemaakt die aangeeft hoeveel spaargeld de bruid en bruidegom hadden en hoe goed de financiële situatie van het paar was net vóór het huwelijk (zoals gepercipieerd door de respondent). Om de financiële positie van de ouders te meten, maken we gebruik van gegevens over het beroep van de vader van de respondent. De economische status van zijn beroep kan worden gezien als een redelijk betrouwbare indicatie van de mogelijke financiële steun die hij aan het bruidspaar kon geven. De economische beroepsstatus is gebaseerd op een schaal ontwikkeld door De Graaf & Kalmijn (1995).

Uit tabel 3 blijkt een hoge sociaal-economische positie over het algemeen samen te gaan met een groter feest en een grotere kans om op huwelijksreis te gaan. De verschillen zijn hier niet erg groot. Van de bruidsparen die in een relatief goede financiële positie verkeren, geeft 75% een groot feest, van de bruidsparen met een relatief slechte financiële positie geeft 70% een feest. Verder valt op dat de sociaal-economische positie van de ouders een sterkere invloed heeft op het feest dan op de huwelijksreis. De financiële positie van het bruidspaar, daarentegen, heeft een significante invloed op het feest, maar weer geen invloed op de huwelijksreis. Uit de analyses blijkt verder dat de financieel-economische positie een veel zwakkere invloed heeft op de kans dat men in de kerk trouwt dan op de kans dat men een feest geeft of op huwelijksreis gaat. Dit is ook logisch: trouwen in de kerk kost minder geld dan een huwelijksfeest en een huwelijksreis.

5. Conclusie

Via een vergelijking van huwelijkscohorten ben ik in dit artikel nagegaan welke veranderingen er zijn geweest in de Nederlandse huwelijksviering. Uit deze vergelijking blijkt in de eerste plaats dat er steeds minder mensen in de kerk trouwen. Dit is in overeenstemming met de meer algemene seculariseringstrend. Verder vinden we dat het huwelijksfeest eerst populairder is geworden – waarschijnlijk ten gevolge van welvaartsstijging. Vanaf de zeventiger jaren heeft het feest weer aan belang ingeboet en in deze periode is de huwelijksreis juist meer in trek geraakt. Niet zozeer de intensiteit van vieren, maar de vorm die men kiest lijkt veranderd te zijn. De verschuiving van sociale en sacrale gebruiken naar meer private gebruiken valt goed te rijmen met theorieën over individualisering.

Daarnaast hebben we gekeken naar de samenhang tussen de huwelijksviering enerzijds, en enkele sociale en demografische kenmerken anderzijds. Over het algemeen zijn de patronen die we hierbij hebben gevonden in overeenstemming met de gedachte dat de huwelijksdag kan dienen als bron van sociale goedkeuring. Mensen geven vaker een feest en trouwen vaker in de kerk als zij traditionele waarden aanhangen, als zij lid zijn van de kerk, en als hun ouders en vrienden meer traditionele opvattingen hebben over het huwelijk. Derde partijen spelen dus een belangrijke rol bij de huwelijksviering, ook als we constant houden op de invloed van de normen en waarden die het bruidspaar zelf aanhangt. Opvallend is dat de rol van vrienden en de kerk sterker lijkt te zijn dan die van de ouders. Dat traditionele mensen of mensen in een traditionele sociale omgeving niet vaker op huwelijksreis gaan biedt een nadere ondersteuning

voor deze hypothese. De huwelijksreis kan door haar private karakter niet dienen als bron van sociale goedkeuring, en om die reden zouden we ook geen invloed van normen en waarden op de huwelijksreis verwachten.

De gegevens zijn eveneens in overeenstemming met de gedachte dat de huwelijksdag kan dienen als een manier om onzekerheid over de roltransitie te verkleinen. Mensen voor wie de transitie naar de gehuwde staat minder ingrijpend is – zoals het geval is voor mensen die eerst ongehuwd hebben samengewoond, mensen die laat trouwen en mensen die voor de tweede keer trouwen – blijken minder belang te hechten aan de sociale en sacrale component van de huwelijksviering. Voor ongehuwd samenwonenden en late trouwers geldt tevens dat zij wel kiezen voor een meer geïndividualiseerde vorm van vieren: zij gaan gemiddeld vaker op huwelijksreis.

In dit onderzoek is voor het eerst een representatief beeld gegeven van patronen en trends in de Nederlandse huwelijksviering. Nieuw onderzoek zou verschillende richtingen uit kunnen gaan. In de eerste plaats zouden we graag preciezer willen weten hoe de ouders dachten over het huwelijk van hun zoon of dochter. Met zulke informatie zouden we op een nieuwe manier de hypothese over sociale goed- of afkeuring kunnen beproeven. In de tweede plaats zouden we de rol van de gemeenschap beter in kaart kunnen brengen. We hebben kunnen aantonen dat er verschillen bestaan tussen agrarische milieus en niet-agrarische milieus, maar dit geeft slechts een indirect beeld van de op het platteland bekende 'bruiloftsdwang'. Tot slot zou het interessant zijn om de analyse van bruiloften uit te breiden naar andere relatie-rituelen. Veel mensen wonen tegenwoordig ongehuwd samen en het is denkbaar dat ook zulke 'moderne' relatievormen hun symbolen kennen, zeker als mensen lang samenwonen of niet van plan zijn te trouwen. Vieren ongehuwd samenwonenden de dag dat ze hun nieuwe huis betrekken op eenzelfde manier als mensen die trouwen? Is er bij ongehuwd samenwonenden ook sprake van een jaarlijks feest ter gelegenheid van de 'samenwoondag'? En dragen zij wellicht vriendschapsringen in plaats van trouwringen? Antwoorden op dergelijke vragen zouden een nieuw inzicht kunnen geven in het debat over de vraag of het samenwonen een alternatief instituut gaat vormen voor het traditionele huwelijk.

Noten

1. Matthijs Kalmijn is universitair hoofddocent aan de vakgroep Sociologie van de Universiteit Utrecht. Correspondentieadres: Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht. E-mail: socw42@FS-WX1.fsw.ruu.nl. Dit artikel maakt deel uit van het PIONIER-programma *The Management of Matches* van W. Raub & J. Weesie dat wordt gefinancierd door NWO (PGS 50-370). Een eerdere

versie van dit artikel werd gepresenteerd op de 7e Sociaal-Wetenschappelijke Studiedagen in Amsterdam, 11-12 April 1996. Met dank aan de leden van de PIONIER-Huishoudgroep voor commentaar op een eerdere versie van dit artikel. De survey waarop dit artikel is gebaseerd werd mede gefinancierd door universitaire stimulansgelden ten behoeve van de onderzoekschool ICS in Utrecht.

2. Van alle staten in de Verenigde Staten wordt er in Nevada relatief het meest getrouwd, en ook het vaakst door mensen die in een andere staat wonen dan waar ze trouwen (National Center for Health Statistics, 1979). Eén van de redenen hiervoor is dat men hier onder vrijwel alle condities zonder toestemming van de ouders kan trouwen.
3. Of deze lectuur wijst op sterke sociale normen is overigens de vraag. Hedendaagse etiquetteboeken over de bruiloftsviering zijn weinig dwingend in hun taalgebruik en hebben soms meer het karakter van een praktische handleiding.
4. Een niet-westers voorbeeld van een ritueel dat deze verandering symboliseert, kan worden gevonden in Radcliffe-Browns monografie over de Andaman-eilandbevolking (1964[1922]). In deze gemeenschap is het de gewoonte dat de familie gezamenlijk huilt om het naderend 'afscheid' van de bruid en de bruidegom. Volgens Radcliffe-Brown is dit huilen niet een spontane uiting van verdriet, maar een zelfgekozen handeling – 'shedding tears at will' (p. 239). Deze 'weeping ceremony' zou het losmaken van de zoon of dochter van het ouderlijk gezin bekrachtigen
5. De aantallen huwelijken per huwelijkscohort zijn als volgt: 13 (1946-54), 47 (1955-59), 46 (1960-64), 63 (1965-69), 82 (1970-74), 69 (1975-79), 78 (1980-84), 68 (1985-89), 107 (1990-94).

Literatuur

- Coppet, D. de (Ed.) (1992). *Understanding Rituals*. London: Routledge.
- Dekker, A.J. (1978). De huwelijken van de huwelijksvragenlijst. *Mededelingen van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde*, 30, 12-16.
- Genep, A. van (1960 [1909]). *The Rites of Passage*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Goode, W.J. (1963). *World Revolution and Family Patterns*. New York: Free Press.
- Graaf, P.M. de & Kalmijn, M. (1995). Culturele en economische beroepsstatus: een evaluatie van objectieve en subjectieve benaderingen. *Mens en Maatschappij*, 70, 152-165.
- Groskamp-ten Have, A. (1950). *Hoe hoort het eigenlijk?* Amsterdam: Becht.
- Jager, J.L. de (1981). *Volksgebruiken in Nederland: Een nieuwe kijk op tradities*. Utrecht.
- Kalmijn, M. (1994). Gehuwd of ongehuwd: ontwikkelingen en verklaringen van samenwonen sinds de Tweede Wereldoorlog. *Sociale Wetenschappen*, 37, 34-64.
- Kalmijn, M. & Giesen, D. (1995). *Codeboek Huishoudens in Nederland 1994 – Telefonische Enquête*. ISCORE-papers No. 33. Utrecht: Vakgroep Sociologie/ICS.
- Lesthaeghe R. & Kaa, D.J. van de (1986). Twee demografische transities? *Mens en Maatschappij*, 61 (boekaflevering), 9-24.
- Liefbroer, A. (1991). *Kiezen tussen ongehuwd samenwonen en trouwen*. Dissertatie, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Meertens-Instituut, P.J. (1989). *De Volkskundevragenlijsten 1-58 (1934-1988) van het P.J. Meertens-Instituut*. Ingeleid door A.J. Dekker en voorzien van een register door J.J. Schell. Amsterdam: Publikaties van het P.J. Meertensinstituut.
- Mitzlaff, U. von (1988). *Maasai-Frauen: Leben in einer patriarchischen Gesellschaft*. München: Trickster.
- Munn, N.D. (1973). Symbolism in a Ritual Context: Aspects of Symbolic Action. In J.J. Honigmann (Ed.), *Handbook of Social and Cultural Anthropology* (pp. 579-612). Chicago: Rand McNally.
- National Center for Health Statistics (1979). *First Marriages: United States, 1968-1976*. Hyattsville: U.S. Department of Health, Education, and Welfare.
- Poppel, F. van (1992). *Trouwen in Nederland: Een historisch-demografische studie van de 19e en vroeg-20ste eeuw*. Dissertatie, Landbouwniversiteit Wageningen.
- Radcliffe-Brown, A.R. (1964 [1922]). *The Andaman Islanders*. New York: Free Press.

- Top, S. & Tielemans, E. (Red.) (1992). *Ja, ik wil. Liefde en huwelijk vroeger en nu*. Limbricht: Limburgs Volkskundig Centrum.
- Uunk, W. (1996). *Who Marries Whom? The Role of Social Origin, Education and High Culture in Mate Selection of Industrial Societies During the Twentieth Century*. Dissertatie, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Weesie, J. & Ganzeboom, H. (1994). *Huishoudens in Nederland 1994 – Telefonische Enquête*. [database-stand] Utrecht: ICS/ISCORE.
- Young, F.W. (1965). *Initiation Ceremonies: A Cross-Cultural Study of Status Dramatization*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

*Appendix 1. Logistische regressie van het huwelijksfeest, het trouwen in de kerk en het op huwelijksreis gaan: onderliggende coëfficiënten bij tabellen 1-3**

Onafhankelijke variabele	Gemid- delde	Stan- daard- deviatie	Regressie van huwelijks- feest	Regressie van trouwen in kerk	Regressie van huwelijks- reis
Schaal voor confessionele leefstijl	0,00	1,00	-0,059	0,556**	0,251*
Lid van kerk (wel=1)	0,48	0,50	0,501*	2,546**	-0,420-
Ouders pro-huwelijk (wel=1)	0,64	0,48	-0,119	0,653*	-0,239
Meeste vrienden getrouwd (wel=1)	0,61	0,49	1,094**	0,600-	0,146
Agrarisch milieu van herkomst (wel=1)	0,12	0,32	0,792*	,--- ^b	,--- ^b
Vaders economische beroepsstatus	0,00	1,00	0,076	0,182	0,337**
Financiële situatie bruidspaar	0,00	1,00	0,254*	0,053	-0,021
Ongehuwd samengewoond	0,35	0,48	-0,833*	-1,147**	0,564-
Direct getrouwd/zelfstandig gewoond	0,12	0,32	-0,344	-0,612	0,434
Direct getrouwd/niet zelfstandig	0,53	0,25	0,000 ^c	0,000 ^c	0,000 ^c
Huwelijksleeftijd bruid	24,46	5,20	-0,077**	-0,089**	0,087**
Tweede huwelijk (wel=1)	0,05	0,21	-0,859-	-1,175-	-1,159*
Jaar van huwelijk (1946=0, 1994=4.8)	2,94	1,10	0,821**	0,396**	0,092
Intercept			-0,117	0,155	-3,081**
Pseudo R ^{2d}			0,172	0,448	0,115

** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$ (tweezijdige toets), - = $p < 0,05$ (eenzijdige toets).

^a N = 572. Gewogen resultaten. Oorspronkelijke N gebruikt voor berekening p-waarden.

^b Effect niet berekend.

^c Referentiegroep.

^d Gekwadrateerde correlatie tussen de door het model voorspelde kans en de geobserveerde uitkomst.